

Напрями активізації інноваційного розвитку малого та середнього підприємництва

О. І. Юдіна¹, Г. К. Зінченко², Ю. М. Товт³, К. К. Мухін⁴

Опубліковано	Секція	УДК
30.12.2023	Економіка	338.24

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.13460554>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. У статті розглядається активізація інноваційного розвитку малого та середнього підприємництва (МСП), яка є ключовим фактором економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності економіки. Проаналізовано декілька основних напрямів, які можуть сприяти цьому процесу: фінансова підтримка та інвестиції, який передбачає доступ до фінансування, а саме – створення спеціалізованих фондів, кредитних програм і грантів для МСП, що займаються інноваціями; податкові пільги, які мають на меті введення податкових стимулів для підприємств, що інвестують у інноваційні проекти, такі як податкові кредити на НДДКР (науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи); розвиток інфраструктури, а саме – функціонування та розвиток інноваційних парків та кластерів, – створення інноваційних центрів, технопарків та кластерів, які забезпечують МСП доступ до ресурсів, технологій та наукових знань; центри підтримки підприємництва – організація центрів, що надають консультаційні послуги, допомогу у розробці бізнес-планів та доступ до інкубаторів і акселераторів; освіта та підготовка кадрів – це професійна освіта та тренінги, які розробляють навчальні курси для підвищення кваліфікації співробітників МСП у сфері інновацій та технологій; підтримка стартапів – створення програм наставництва та менторства для стартапів, які допомагають розвивати інноваційні ідеї та виходити на ринок. Доведено, що співпраця з науковими установами є вигідною, а саме – це заохочення співпраці між МСП та університетами, науково-дослідними інститутами для спільного проведення досліджень та розробок. Визначено, що платформи відкритих інновацій мають великі перспективи – створення платформ для обміну ідеями та технологіями, що полегшує доступ до інноваційних рішень та нових ринків. Регуляторна підтримка також буде сприяти зменшенню адміністративних бар'єрів за рахунок спрощення процедур реєстрації та ведення бізнесу для інноваційних підприємств. Важливий елемент – інтелектуальна власність, що забезпечить захист прав інтелектуальної власності та буде стимулювати інноваційну діяльність та інвестиції в НДДКР. Актуалізація міжнародної співпраці у вигляді експортних програм дозволить підтримати МСП у виході на міжнародні ринки, включаючи інформаційну підтримку та консалтингові послуги, а також участь у міжнародних програмах позитивно вплине на залучення МСП до участі в міжнародних інноваційних програмах та проектах.

¹ д.е.н., доцент, професор кафедри міжнародного туризму та готельно-ресторанного бізнесу, Університет митної справи та фінансів, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3699-5321>

² доктор філософії, Університет митної справи та фінансів, ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1895-5977>

³ доктор філософії, Університет митної справи та фінансів, ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-6330-2038>

⁴ аспірант, Університет митної справи та фінансів, ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-9494-940X>

Використання інформаційних технологій та цифровізації дозволить створити та впровадити цифрові платформи для підтримки бізнесу, таких як онлайн-магазини, CRM-системи та системи управління бізнес-процесами. Автоматизація та роботизація – це впровадження автоматизованих систем та робототехніки для підвищення ефективності виробництва та зниження витрат. Кожен з цих напрямків може сприяти створенню сприятливих умов для розвитку інноваційного потенціалу МСП, підвищенню їхньої конкурентоспроможності та сприянню загальному економічному розвитку.

Ключові слова: активізація, бізнес, інновації, інноваційний розвиток, економічне зростання, конкуренція.

Directions of activation of innovative development of small and medium-sized enterprises

Annotation. The article examines the activation of innovative development of small and medium-sized enterprises (SMEs), which is a key factor in economic growth and increasing the competitiveness of the economy. Several main areas that can contribute to this process are analyzed: financial support and investment, which provides access to financing, namely, the creation of specialized funds, credit programs and grants for SMEs engaged in innovation; tax benefits aimed at introducing tax incentives for enterprises investing in innovative projects, such as tax credits for R&D (research and development works); infrastructure development, namely the functioning and development of innovation parks and clusters, the creation of innovation centers, technology parks and clusters that provide SMEs with access to resources, technologies and scientific knowledge; entrepreneurship support centers – organization of centers providing consulting services, assistance in developing business plans and access to incubators and accelerators; education and personnel training is professional education and training, which develop educational programs and courses for improving the qualifications of employees and managers of SMEs in the field of innovation and technology; support for startups – creation of mentoring and mentoring programs for startups that help develop innovative ideas and enter the market. It has been proven that cooperation with scientific institutions is beneficial, namely, it is the encouragement of cooperation between SMEs and universities, research institutes for joint research and development. It was determined that open innovation platforms have great prospects - the creation of platforms for the exchange of ideas and technologies, which facilitates access to innovative solutions and new markets. Regulatory support will also contribute to the reduction of administrative barriers by simplifying registration and business procedures for innovative enterprises. An important element is intellectual property, which will ensure the protection of intellectual property rights and will stimulate innovative activity and investments in R&D. Actualization of international cooperation in the form of export programs will allow supporting SMEs in entering international markets, including information support and consulting services, as well as participation in international programs will positively affect the involvement of SMEs in participation in international innovation programs and projects. The use of information technologies and digitization will allow the creation and implementation of digital platforms for business support, such as online stores, CRM systems and business process management systems. Automation and robotics is the introduction of automated systems and robotics to increase production efficiency and reduce costs. Each of these areas can contribute to the creation of favorable conditions for the development of the innovative potential of SMEs, increase their competitiveness and promote general economic development.

Key words: activation, business, innovation, innovative development, economic growth, competition.

Вступ

Активізація інноваційного розвитку малого та середнього підприємництва (МСП) є важливою задачею для забезпечення економічного зростання і конкурентоспроможності національної економіки. Актуальність активізації інноваційного розвитку МСП є дуже важливою, адже воно впливає на економічне, соціальне, технологічне, політичне значення.

Економічне значення. Драйвер економічного зростання – МСП складають значну частку економіки багатьох країн, включаючи Україну. Активізація інноваційного розвитку у цьому секторі сприяє загальному економічному зростанню, створенню нових робочих місць та підвищенню продуктивності. Підвищення конкурентоспроможності – інновації дозволяють МСП розробляти нові продукти, послуги та бізнес-моделі, що покращує їхню конкурентну позицію на внутрішньому та зовнішньому ринках. Це особливо важливо в умовах глобалізації, де конкуренція постійно зростає.

Соціальне значення. Створення робочих місць – інноваційні МСП часто стають генераторами нових робочих місць. Впровадження інновацій сприяє розвитку нових галузей і створенню можливостей для зайнятості. Підвищення якості життя – інноваційні продукти та послуги покращують якість життя населення, пропонуючи нові рішення у сферах охорони здоров'я, освіти, транспорту та інших.

Технологічне значення. Розвиток технологій – МСП часто є джерелом нових технологічних рішень та інновацій. Підтримка інноваційного розвитку у цьому секторі сприяє технологічному прогресу і розвитку науково-технічного потенціалу країни. Адаптація до змін – у сучасному світі технологічні зміни відбуваються дуже швидко. Інноваційні МСП легше адаптуються до нових технологій та ринкових умов, що дозволяє їм бути більш стійкими до економічних потрясінь.

Політичне значення. Підтримка національної безпеки – розвиток інноваційних МСП може зміцнити національну безпеку, зокрема у сферах кібербезпеки, енергетики та оборони. Сприяння сталому розвитку – інноваційні рішення можуть сприяти досягненню цілей сталого розвитку, таких як зменшення викидів парникових газів, підвищення енергоефективності та розвиток відновлюваних джерел енергії.

Активізація інноваційного розвитку МСП є надзвичайно актуальною для сучасної економіки. Вона сприяє економічному зростанню, підвищенню конкурентоспроможності, створенню робочих місць, технологічному прогресу та забезпеченню національної безпеки. Ефективна реалізація політик підтримки інноваційного розвитку МСП може стати важливим кроком на шляху до сталого економічного розвитку і добробуту.

Проблемами вітчизняних та закордонних підприємств малого та середнього підприємництва в сучасних економічних умовах займалися такі вітчизняні та закордонні вчені, як Н.М. Внукова [1], Ю.Е.Дуднева [2], Г.В.Камінчан [3], О.О. Крилова [4], Л.М.Лояк [6], І.Є. Матвій [7], Л.П.Нагребельна, Т.С.Незвещук-Когут, В.О.Ткач, О.І. Юдіна та інші.

Метою статті є дослідити та проаналізувати проблеми активізації інноваційного розвитку МСП.

Завдання статті – визначити важливість активізації інноваційного розвитку МСП та запропонувати комплексні заходи подолання проблем інноваційного розвитку МСП.

Результати

Активізація інноваційного розвитку МСП відіграє ключову роль у забезпеченні конкурентоспроможності економіки [1].

Інноваційний розвиток МСП є критично важливим для економіки з кількох причин:

1. Підвищення конкурентоспроможності. Інновації дозволяють МСП розробляти нові продукти та послуги, покращувати процеси виробництва і обслуговування, що допомагає їм конкурувати як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках.
2. Економічне зростання. МСП, які активно впроваджують інновації, сприяють загальному економічному зростанню через створення нових робочих місць, збільшення продуктивності праці та підвищення доходів.
3. Соціальна стабільність. Завдяки інноваційним підходам МСП можуть вирішувати соціальні проблеми, такі як безробіття, покращення якості життя та підвищення рівня зайнятості в різних регіонах.
4. Адаптивність до змін. Інноваційно орієнтовані МСП здатні швидше адаптуватися до змін на ринку, технічних нововведень та змін споживчих уподобань, що робить їх більш стійкими до криз та економічних шоків.
5. Залучення інвестицій. Інноваційні підприємства часто стають привабливішими для інвесторів, оскільки вони мають потенціал для високого зростання і створення додаткової вартості.
6. Розвиток екосистеми підприємництва. Підтримка інноваційних МСП сприяє розвитку стартапів та створенню інноваційної екосистеми, що включає університети, науково-дослідні інститути, бізнес-інкубатори та акселератори [2].

Для реалізації цих переваг необхідна підтримка з боку держави, включаючи створення сприятливих умов для бізнесу, стимулювання науково-дослідницької діяльності, розробку програм фінансування інновацій та сприяння міжнародній співпраці.

Інноваційний розвиток МСП є критично важливим для економічного зростання та конкурентоспроможності національних економік. Однак існує низка проблем, які перешкоджають ефективному впровадженню інновацій у цьому секторі:

1. Фінансування. МСП часто стикаються з труднощами у доступі до фінансових ресурсів. Банки та інші фінансові інститути можуть бути менш схильними до кредитування таких підприємств через їх високий рівень ризику та недостатню фінансову стабільність.
2. Низький рівень знань та навичок. Відсутність досвіду та спеціалізованих знань у сфері інноваційного менеджменту, технологій та маркетингу часто обмежує здатність МСП впроваджувати нові ідеї та технології.
3. Інфраструктурні обмеження. Недостатня інфраструктура, включаючи науково-дослідні інститути, бізнес-інкубатори та технопарки, може перешкоджати розвитку інноваційних проєктів.
4. Регуляторні бар'єри. Бюрократичні перепони та надмірна зарегульованість часто ускладнюють процес запуску та розвитку інноваційних підприємств.
5. Відсутність співпраці. Недостатня взаємодія між бізнесом, науковими установами та державними органами також може бути значною перешкодою для розвитку інновацій. Синергія між цими суб'єктами є критично важливою для успішної комерціалізації нових ідей.
6. Ризик та невизначеність. Інноваційна діяльність завжди пов'язана з високим рівнем ризику та невизначеності. Багато МСП не готові йти на такі ризики через побоювання фінансових втрат [3].

Для подолання цих проблем необхідні комплексні заходи, що включають: розробку спеціальних фінансових інструментів та програм підтримки інноваційної діяльності; створення освітніх програм та тренінгів для підвищення кваліфікації підприємців; покращення інфраструктури підтримки інновацій, включаючи розвиток бізнес-інкубаторів та технопарків; спрощення регуляторних процедур та зниження адміністративного навантаження на підприємців; сприяння співпраці між бізнесом, науковими установами та державними органами [7].

Ефективна реалізація цих заходів може значно підвищити конкурентоспроможність МСП та сприяти сталому економічному розвитку.

Інновації у МСП є важливим рушієм економічного розвитку та конкурентоспроможності. Вони охоплюють різні аспекти, від впровадження нових продуктів і послуг до покращення бізнес-процесів та організаційних змін. У таблиці 1 зображено типи інновацій у МСП.

Таблиця 1

Типи інновацій у малому та середньому підприємстві

Тип інновацій	Характеристика
Продуктові інновації	Нові продукти та послуги. Розробка і впровадження нових продуктів, що відповідають потребам ринку або створюють нові ринки. Поліпшення існуючих продуктів. Вдосконалення характеристик або функціональності існуючих продуктів з метою підвищення їхньої цінності для споживачів.
Процесні інновації	Оптимізація виробничих процесів. Впровадження нових або вдосконалених технологій, методів виробництва, які підвищують ефективність і знижують витрати. Автоматизація та цифровізація. Використання автоматизованих систем та інформаційних технологій для покращення управління та контролю за виробничими процесами.
Маркетингові інновації	Нові методи маркетингу. Впровадження нових стратегій маркетингу, включаючи використання цифрових платформ, соціальних медіа та персоналізованих підходів до клієнтів. Розширення ринків збуту. Вихід на нові ринки або сегменти ринку завдяки використанню нових маркетингових інструментів.
Організаційні інновації	Реформування організаційної структури. Зміни в організаційній структурі підприємства для підвищення його гнучкості та адаптивності до змін. Впровадження нових управлінських практик. Використання сучасних методів управління, таких як agile, lean management, які сприяють ефективнішому управлінню ресурсами та проектами.

*Примітка: сформовано авторами на основі [4; 6]

Фактори, що сприяють інноваціям у МСП:

1. Доступ до фінансування. Наявність фінансових ресурсів для інвестування у дослідження та розробки (R&D), закупівлю нових технологій та навчання персоналу.
2. Підтримка з боку держави. Програми державної підтримки, податкові пільги, гранти та інші форми допомоги, які стимулюють інноваційну діяльність МСП.
3. Співпраця з науковими установами. Партнерство з університетами, науково-дослідними інститутами та іншими організаціями для спільного розвитку інноваційних проектів.
4. Доступ до інформації. Наявність актуальної інформації про ринкові тренди, нові технології та успішні практики інших підприємств.

5. Підприємницька культура. Культура підприємництва, яка підтримує новаторство, ризик і креативність у вирішенні проблем [5].

Виклики для інновацій в МСП:

1. Обмежені фінансові ресурси. Відсутність достатнього фінансування для інвестування в інноваційні проекти.
2. Недостатність кваліфікованих кадрів. Труднощі у залученні та утриманні висококваліфікованих фахівців, особливо в галузях високих технологій.
3. Регуляторні бар'єри. Бюрократичні перешкоди та складні регуляторні вимоги, які можуть затримувати впровадження інновацій.
4. Ризики та невизначеність. Високий рівень ризику, пов'язаного з інноваційними проектами, і невизначеність щодо результатів [8].

Стратегії для підтримки інновацій у МСП:

1. Створення сприятливого регуляторного середовища. Спрощення регуляторних процедур та зниження адміністративного навантаження на підприємців.
2. Розвиток інноваційної інфраструктури. Створення і розвиток бізнес-інкубаторів, технопарків та інших інституцій, що підтримують інноваційні проекти.
3. Фінансова підтримка. Забезпечення доступу до різноманітних джерел фінансування, включаючи державні гранти, венчурні капітали та кредити на вигідних умовах.
4. Навчання та розвиток кадрів. Інвестування в навчальні програми та тренінги для підвищення кваліфікації працівників у сфері інновацій та технологій.

Інновації є ключовим фактором успіху для МСП. Вони сприяють підвищенню конкурентоспроможності, економічному зростанню та соціальному добробуту. Для успішного впровадження інновацій важливо забезпечити сприятливі умови, включаючи доступ до фінансування, підтримку з боку держави та розвиток інноваційної культури.

Висновки

Існує велика кількість проблем активізації інноваційного розвитку МСП, а саме:

1. Фінансові обмеження:

- доступ до фінансування – багато МСП стикаються з труднощами у доступі до кредитів та інвестицій. Інноваційні проекти часто є ризикованими, і фінансові інституції можуть бути не готові надавати кредити без належної гарантії;
- високі витрати на інновації – розробка і впровадження інновацій потребують значних інвестицій, що може бути непосильним для МСП з обмеженими ресурсами.

2. Недостатній рівень знань та кваліфікації:

- відсутність спеціалізованих знань – підприємцям часто бракує знань у сфері управління інноваціями, сучасних технологій та ринкових тенденцій;
- недостатній досвід у комерціалізації інновацій – багато МСП мають обмежений досвід у перетворенні інноваційних ідей у комерційно успішні продукти або послуги.

3. Інфраструктурні бар'єри:

- недостатня підтримка з боку інноваційної інфраструктури – МСП часто не мають доступу до науково-дослідних інститутів, бізнес-інкубаторів, технопарків та інших елементів інноваційної інфраструктури;
- відсутність мережевих можливостей – обмежена взаємодія з іншими підприємствами, науковими установами та державними органами обмежує можливості для співпраці та обміну знаннями.

4. Регуляторні та адміністративні бар'єри:

- складність регуляторних процедур – високий рівень бюрократії та складність процедур реєстрації, ліцензування та отримання дозволів можуть затримувати запуск та розвиток інноваційних проектів;

- недосконала правова база – нестабільність законодавства і часті зміни у нормативно-правовій базі можуть створювати додаткові ризики для інноваційної діяльності.

5. Ризики та невизначеність:

- високий рівень ризиків – інноваційні проекти завжди супроводжуються значними ризиками невдачі, що може відлякувати підприємців.
- невизначеність ринкового попиту – недостатнє розуміння ринку і можливий відсутність попиту на нові продукти або послуги можуть призводити до фінансових втрат.

Для подолання цих проблем необхідно реалізовувати комплексні заходи:

- розширення доступу до фінансування – створення спеціальних кредитних ліній, грантових програм та венчурних фондів, спрямованих на підтримку інноваційних проектів МСП;
- освітні та тренінгові програми – організація навчальних курсів, семінарів і тренінгів для підвищення кваліфікації підприємців у сфері управління інноваціями і технологій;
- покращення інноваційної інфраструктури – розвиток мережі бізнес-інкубаторів, технопарків та інших інституцій, що надають підтримку інноваційному бізнесу;
- оптимізація регуляторного середовища – спрощення процедур реєстрації і ліцензування, стабілізація правової бази для зниження регуляторних ризиків;
- сприяння співпраці та мережевій взаємодії – створення платформ для обміну досвідом і співпраці між підприємствами, науковими установами і державними органами.

Ефективна реалізація цих заходів може значно підвищити інноваційну активність МСП, сприяти економічному зростанню та підвищити конкурентоспроможність національної економіки. Хоча активізація інноваційного розвитку несе значні переваги, вона також пов'язана з ризиками. МСП можуть зіткнутися з фінансовими труднощами, ринковими невизначеностями та технологічними бар'єрами. Однак, з належною підтримкою та інвестиціями, ці ризики можуть бути мінімізовані. Необхідна підтримка з боку держави, включаючи фінансову допомогу, податкові пільги та розвиток інноваційної інфраструктури. Державні програми та політики, спрямовані на підтримку інноваційного розвитку МСП, можуть значно підвищити їхню конкурентоспроможність.

Список використаних джерел

1. Внукова Н.М. Активізація розширення доступу до засобів фінансування реалізації інноваційних проектів малого та середнього підприємництва. *Право та інновації*. 2020. №2(30). С.17–23.
2. Дуднева Ю., Обиденнова Т., Єльнікова Г. Інноваційний потенціал підприємств малого бізнесу. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка*. 2022. №13(26). URL: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-13\(26\)-06](https://doi.org/10.33296/2707-0654-13(26)-06)
3. Камінчан Г.В. Інноваційна активність малого та середнього бізнесу в Україні. *Науковий огляд*. Т.2. № 12. 2015. URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/viewFile/415/595>
4. Крилова О.О. Напрями активізації розвитку інноваційного підприємництва в національній економіці. *Причорноморські економічні студії*. Вип. 50-1. 2020. С.211–217. URL: http://bses.in.ua/journals/2020/50_1_2020/39.pdf
5. Кузнецова І.С. Перспективи розвитку малого інноваційного підприємництва в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2003. №4. С.115–122. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_03_4_115_uk.pdf
6. Лояк Л.М. Роль інновацій у розвитку малого підприємництва. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. Вип. 1 (117). 2016. С.110–114.

7. Матвій І.Є. Інноваційна активність малого бізнесу в Україні: стан та перспективи. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Проблеми економіки та управління : збірник наукових праць*. 2016. № 847. С. 124–129.
8. Нижник О.В. Розробка стратегій інноваційного розвитку підприємств малого і середнього бізнесу. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 1. С.94–98.